Wspólnymi siłami poprawiliśmy jakość powietrza

2024-10-21

We wrześniu tego roku minęło pięć lat odkąd Kraków całkowicie odszedł od stosowania paliw stałych, a mieszkańcy zmienili swoje ogrzewanie na proekologiczne. Dzięki konsekwentnym działaniom Urzędu Miasta Krakowa, skutecznym kontrolom strażników miejskich oraz ogromnemu zaangażowaniu krakowian, z każdym rokiem oddychamy w naszym mieście coraz lepszym powietrzem.

Uchwała antysmogowa została wprowadzona jako najskuteczniejsze działanie, które dawało szansę na osiągnięcie dopuszczalnych standardów jakości powietrza w mieście w jak najkrótszym czasie – do czego obligowały nas przepisy krajowe oraz regulacje Unii Europejskiej. W Polsce Kraków był niekwestionowanym liderem i prekursorem tych działań. Co ważne, spotkały się one z pełnym poparciem społecznym zarówno organizacji pozarządowych, jak i samych mieszkańców.

Jak wyglądało to w praktyce

Zgodnie z wytycznymi Programów Ochrony Powietrza, podejmowane przez miasto działania ukierunkowane były przede wszystkim na ograniczenie emisji komunalno-bytowej. Miało to miejsce m.in. poprzez sukcesywną likwidację palenisk węglowych; realizację programów wsparcia mieszkańców; rozbudowę oraz modernizację sieci ciepłowniczych i gazowych, zapewniającą podłączenie nowych użytkowników; wykorzystanie odnawialnych źródeł energii; termomodernizację budynków; a także wspieranie budownictwa energooszczędnego.

Równocześnie realizowano działania w kierunku ograniczenia emisji komunikacyjnych, m.in. poprzez poprawę organizacji ruchu, utrzymanie czystości i dobrego stanu dróg, rozwój niskoemisyjnej komunikacji publicznej, rozwój komunikacji rowerowej, zakup nowoczesnego, niskoemisyjnego taboru, kontrolę emisji spalin, tworzenie stref ograniczonego ruchu czy budowę parkingów Park&Ride.

System pozwoleń emisyjnych, określających warunki korzystania ze środowiska oraz kontrola emisji, służyły natomiast ograniczeniu emisji przemysłowej.

Kontrole straży miejskiej

W walkę o czyste powietrze w naszym mieście bardzo mocno zaangażowała się też Straż Miejska Miasta Krakowa. Przez pięć lat obowiązywania przepisów uchwały antysmogowej strażnicy miejscy przeprowadzili 14 681 kontroli. Ujawnili 581 wykroczeń, nałożyli 199 mandatów karnych, sporządzili 331 notatek pod wniosek o ukaranie do sądu oraz pouczyli 51 osób.

Warto jednak podkreślić, że każdy ujawniony przypadek spalania paliw stałych był rozpatrywany indywidualnie, a decyzje o sankcjach podejmowane były w oparciu o wiele aspektów, m.in. socjalnych, formalno-prawnych i technicznych. W miejscach, gdzie była potrzeba udzielenia jakiejkolwiek pomocy czy wsparcia, strażnicy takie sprawy kierowali m.in. do Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej.

Magiczny Kraków

Dotacje i programy wsparcia

Aby dodatkowo zachęcić mieszkańców do zmiany ogrzewania na proekologiczne oraz zrekompensować im związane z tym koszty, realizowane były kompleksowe programy dotacyjne oraz programy wsparcia mieszkańców. Przede wszystkim należy wspomnieć o sztandarowym Programie Ograniczania Niskiej Emisji (PONE), który wspomagał krakowian dotacjami celowymi na wymianę systemu ogrzewania. Był to program przełomowy o ogromnym znaczeniu społecznym, najbardziej istotny z punktu widzenia likwidacji niskiej emisji w Krakowie. W ramach programu istniała możliwość ubiegania się o dotacje do zmiany systemu ogrzewania opartego na paliwie stałym na proekologiczne, czyli podłączenie do miejskiej sieci ciepłowniczej, ogrzewanie gazowe, elektryczne lub olejowe oraz instalację odnawialnych źródeł energii: pompy ciepła i kolektorów słonecznych.

Duże znaczenia miał także Lokalny Program Osłonowy, w ramach którego mieszkańcy mogli uzyskać dopłaty do rachunków za ponoszenie zwiększonych kosztów grzewczych, związanych ze zmianą systemu ogrzewania.

Kluczowa była postawa mieszkańców

W latach 1995–2022 zlikwidowano ponad 45 tysięcy palenisk na paliwa stałe, które zastąpiono proekologicznymi źródłami grzewczymi oraz zainstalowano prawie 4000 instalacji OZE. Aktualnie prawie 100% budynków ogrzewanych jest proekologicznie.

Należy pamiętać, że sukces ten nie byłby możliwy bez ogromnego zaangażowania mieszkańców, którzy z odpowiedzialnością i dużą świadomością ekologiczną wymieniali swoje paleniska. Bez wsparcia krakowian, proces wymiany palenisk byłby także niemożliwy do przeprowadzenia w tak krótkim czasie. Świadomość mieszkańców w zakresie ochrony powietrza przełożyła się na zwiększenie akceptacji dla wprowadzanych działań i aktywnego uczestnictwa w procesie zmian.

Poprawa jakości powietrza w liczbach

Niekwestionowanym wskaźnikiem potwierdzającym, że podejmowane działania są skuteczne i adekwatne do rangi problemu, jest obserwowany z roku na rok sukcesywny spadek stężeń na stacjach monitoringowych. Jak wykazała roczna ocena jakości powietrza w województwie małopolskim za rok 2023, wykonana przez Głównego Inspektora Ochrony Środowiska, wszystkie stacje monitoringowe w Krakowie wykazały dla stężenia średniorocznego pyłu zawieszonego PM10 wartości zgodne z normą.

Rysunek 1. Stężenia średnioroczne pyłu zawieszonego PM10 na przestrzeni lat.

Na przestrzeni ostatnich lat sukcesywnemu obniżeniu ulega także liczba dni ze stężeniami średniodobowymi tej substancji powyżej wartości dopuszczalnej. W 2023 roku liczba dni z przekroczeniami stężeń pyłu PM10 nie przekroczyła wartości dopuszczalnej (czyli 35 dni) na żadnej ze stacji.

Zmiany stężeń średniorocznych pyłów o średnicy 2,5 µm również mają tendencję spadkową. W 2023

roku osiągnęły na stacji tła miejskiego wartość 15 µg/m^3 przy obowiązującej krajowej normie 20 µg/m^3.

Stopniowemu obniżeniu uległy również stężenia benzo(a)pirenu, które z poziomu 0,005 µg/m3 w roku 2016, osiągnęły na stacji tła ul. Bujaka w 2023 roku wartość 0,0013 µg/m^3 (krajowa średnioroczna norma to: 0,001 µg/m^3).

Przedstawione dane nie pozostawiają żadnych wątpliwości, że oddychamy w Krakowie coraz lepszym powietrzem. Z dwunastu zanieczyszczeń podlegających ocenie jakości powietrza, dziesięć z nich w 2023 roku osiągnęło wartości normatywne. Pozostałe dwa, czyli dwutlenek azotu i benzo(a)piren zaliczone są nadal do klasy C – strefy z przekroczeniem.

Wyzwania przed nami

Komisja Europejska zwiększa wymagania w kwestii poprawy jakości powietrza. Wprowadzona w życie aktualizacja Dyrektywy w sprawie jakości powietrza i czystszego powietrza dla Europy CAFE (ang. *Clean Air For Europe*) zaostrza obowiązujące normy poprzez dostosowanie ich docelowo do wytycznych Światowej Organizacji Zdrowia (WHO).

Nowe normy, według planów Komisji Europejskiej, będą obowiązywały już za pięć lat, czyli od 2030 roku.

Plan wprowadzenia przez Komisję Europejską nowych zaostrzonych norm oznacza potrzebę zainicjowania bardziej zdeterminowanych działań poprawiających jakość powietrza nie tylko w Krakowie i województwie małopolskim, ale także na terenie całego kraju. Brak odpowiednich kroków zmierzających do dotrzymania norm, nie tylko naruszy prawo krajowe, ale także złamie zobowiązania nałożone na każde z państw członkowskich Unii Europejskiej.

Kraków będzie kontynuował działania w zakresie